

Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? : preliminarno istraživanje

---

Barbarić, Ana; Willer, Mirna

Source / Izvornik: **13. seminar Arhivi knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, 2010, 52, 110 - 134**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:284496>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

**KAKAV NACIONALNI KATALOŽNI PRAVILNIK
TREBAMO?
PRELIMINARNO ISTRAŽIVANJE**

**WHAT IS REQUIRED OF THE NEXT GENERATION OF
CROATIAN CATALOGUING RULES?
PRELIMINARY RESEARCH**

Ana Barbarić

Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti, Katedra za bibliotekarstvo,
Sveučilište u Zagrebu
Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Information Sciences,
Chair of Library Science, University of Zagreb
abarbari@ffzg.hr

Mirna Willer

Odjel za knjižničarstvo, Sveučilište u Zadru
Department of Library and Information Science, University of Zadar
mwiller@unizd.hr

UDK / UDC 025.31(497.5)(047.31)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific article

Primljeno / Received on: 12. 02. 2010.

Sažetak

Rad polazi od činjenice da hrvatskoj knjižničarskoj zajednici treba novi kataložni pravilnik. Uvodni dio rada sadrži vrlo kratak osvrt na dva trenutka iz povijesti hrvatske katalogizacije koji se tiču donošenja odluka o odabiru odnosno izradbi (nacionalnoga) kataložnog pravilnika. Nakon toga slijedi pokušaj odgovora na pitanje kakav kataložni pravilnik trebamo. Naglašeno je kako novi pravilnik treba pružiti okvir za obradu svih vrsta građe kao i svih vrsta sadržaja. Pravilnik, zatim, mora biti usklađen s novim međunarodnim kataložnim načelima, modelima i standardima, ali mora uvažiti postojeću nacionalnu kataložnu teoriju i praksu. Jednako tako budući bi pravilnik trebao biti primjenjiv i za potrebe organizacije informacija drugih zajednica poput arhivske, muzejske, nakladničke, raspačavateljske, knjižarske, zajednice informacijskih posrednika, zajednica upravljanja autorskim pravima itd.

Središnji dio rada sadržava raspravu o konceptualnim modelima FRBR-u i FRAD-u te njihovoj implementaciji u nacionalnim kataložnim pravilnicima REICAT i RDA. Kako je u hrvatskoj knjižničarskoj literaturi model FRBR već prikazan iz više vidova, naglasak je, pri prikazu modela, stavljen na prikaz konačne verzije FRAD-a objavljene u lipnju 2009. U prikazu

talijanskog i anglo-američkog kataložnog pravilnika koji se teorijski osnivaju na navedenim konceptualnim modelima, rad se temeljem svoje svrhe ograničava na analizu načina rješavanja odnosa između konceptualnog modela i njegove implementacije, što se prvenstveno vidi u području definiranja zadataka kataloga i nazivlja. Prikazana je i okvirna struktura odnosno organizacija poglavlja dvaju pravilnika jer ona dodatno upućuje na rješavanje navedenog odnosa, te jer nalaže određeni postupak katalogiziranja, dakle određeni logički slijed analize građe i njene obrade. U radu je dan i kratak prikaz temeljnih odluka vezanih za usmjerenje razvoja navedenih pravilnika u odnosu na prethodnike kao i u odnosu na njihov mogući daljnji razvoj.

U završnom dijelu rada pobrojana su područja istraživanja koja mogu doprinjeti utvrđivanju smjera razvoja hrvatskoga kataložnog pravilnika. Na samom kraju precizirana su četiri moguća scenarija smjera razvoja hrvatskoga kataložnog pravilnika.

Gljučne riječi: kataložni pravilnici, IFLA-ina konceptualni modeli, FRBR, FRAD, međunarodna kataložna načela, hrvatski kataložni pravilnik, REICAT, RDA

Summary

This paper starts out from the fact that Croatian library community requires new cataloguing rules. The introduction gives a brief overview of two examples from the history of Croatian cataloguing which are related to the present decision to be made about the selection and of the new (national) cataloguing rules. This is followed by an attempt to give arguments as to what kind of cataloguing rules are required: the new code of rules should provide a framework for all types of resources and all types of contents; it should be aligned with the new international cataloguing principles, models and standards, while taking into account the present national theory and practice; and moreover, it should be applicable to the organization of information of other library related communities, such as archival, museum, publishing, distribution, bookselling, information providers, rights management communities, etc.

The main part of the paper discusses the conceptual models FRBR and FRAD, and their implementation in national cataloguing rules REICAT and RDA. As the FRBR model has been presented in the Croatian library science literature from several aspects, in the model overview focus was put on the final FRAD version published in 2009. The review of Italian (REICAT) and Anglo-American (RDA) cataloguing rules, which are in terms of theory based on the mentioned conceptual models, is for the purposes of this paper reduced to the analysis of the manner in which the two rules resolve the relation between the conceptual models and their implementation, which is primarily demonstrated in the area of defining the objectives of the catalogue and terminology used. In addition, the framework structure and the main distribution of chapters of the two codes is analysed in detail as it indicates the solution to the mentioned relations, and it dictates a certain cataloguing process, i.e. logical order of analysis of the materials and their processing. The paper also gives a brief overview of the fundamental decisions regarding the development of the foregoing codes relative to the previous cataloguing rules, and possible future developments thereof.

In conclusion, the paper presents several research topics which could contribute to defining the direction of development of Croatian cataloguing rules. Finally, the authors specify four possible scenarios for the development of the next generation of Croatian cataloguing rules.

Keywords: IFLA conceptual models, FRBR, FRAD, cataloguing rules, Croatian cataloguing rules, REICAT, RDA

Uvod

Hrvatska kataložna zajednica, a time naravno i cjelokupna knjižničarska, nalazi se pred izazovom izradbe novoga nacionalnoga kataložnog pravilnika. U završnom ćemo dijelu rada iznijeti moguće scenarije preradbe vrijedećeg *Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* Eve Verona, odnosno izradbe novog, dok bi se, sad, uvodno, vrlo kratko osvrnuli na povijest hrvatske katalogizacije s naglaskom na donošenje odluka o odabiru odnosno izradbi (nacionalnoga) kataložnog pravilnika. Držimo da je takvo što neophodno zbog važnosti isticanja hrvatske kataložne tradicije za koju smatramo da mora nastaviti živjeti i kroz novi pravilnik.

Prvo bi se prisjetili odluke Velimira Deželića da već 1911. prihvati drugo, popravljeno, izdanje *Pruskih uputa* kao kataložni pravilnik Sveučilišne knjižnice (današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice). Iako je jasno da *Pruske upute* u Hrvatskoj nikada nisu imale status nacionalnoga kataložnog pravilnika, držimo da je njihovo usvajanje u našoj vodećoj knjižnici bitno doprinjelo razvoju suvremene kataložne prakse u Hrvatskoj te početku ujednačivanja zapisa hrvatskih knjižnica. Koliko je Deželićeva odluka, kao novoimenovanog ravnatelja bila hrabra te na određeni način i ispred svog vremena s obzirom na okružje u kojem je djelovao, vidimo u činjenici da su austrijske sveučilišne knjižnice, uključujući i bečku, *Pruske upute* prihvatile tek početkom tridesetih godina.¹ No, upravo je takva hrabra odluka omogućila Deželiću da primjenom novousvojenih pravila i uporabom pisaćih strojeva u relativno kratkom vremenu od 1911. do 1918. izradi abecedni katalog na listićima, koji je u novoj zgradi Knjižnice na Marulićevom trgu bio dostupan korisnicima. Suvremeni javni abecedni (i stručni) katalog, koji je obuhvaćao svu raspoloživu građu, kakav će mnoge srednjoeuropske knjižnice dobiti tek mnoge kasnije, bio je zacijelo najveći stručni uspjeh djelovanja Sveučilišne knjižnice u tom razdoblju.² Podsjetiti se vlastite povijesti nije naodmet pogotovo kad se iz nje jasno vidi kako je donošenje hrabrih odluka na dobrobit korisnika ispravan put.

Veronin *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* je prvi hrvatski kataložni pravilnik još uvijek vrijedeći kako u Hrvatskoj tako i u ostalim knjižničarskim zajednicama bivše Jugoslavije.³ Kako navodi Lj. Gjuzelova Hadži Boškova, nastanak *Pravilnika*, s jedne strane, uvjetovali su suvremeni zahtjevi knjižničarstva koji su težili primjeni jedinstvenih načela i izradbi standarda za sve knjižnice u bivšoj Jugoslaviji, tj. uspostavljanju jedinstvene i standardizirane kataložne prakse, a s druge strane, nedostatak odgovarajućeg instrumenta za izradbu i održavanje abecednih ka-

¹ Sečić, Dora. Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu : razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica ; Lokve : Benja, 2007. Str. 215.

² Isto. Str. 268.

³ Usp. Willer, Mirna; Marijana Tomić. Kataložna pravila i praksa u zemljama jugoistočne Europe : istraživanje stanja u odnosu na suvremene trendove u području bibliografske kontrole. // Organizacija znanja 14, 4(2009), 148-158.

taloga.⁴ Citirana autorica nadalje ističe kako je rad na Pravilniku započeo 1962. temeljem odluke Saveza društva bibliotekara Jugoslavije, a povodom preporuke njegove Komisije za katalogizaciju čija je predsjednica tada bila Eva Verona.⁵ Mi bismo pridodali kako se i u samoj Hrvatskoj već duže vrijeme osjećala potreba za suvremenim kataložnim pravilnikom koji bi olakšao rad na abecednom katalogu te ujednačio kataloge svih hrvatskih knjižnica. Izradbu takvog pravilnika povjerio je 1959. Savjet za kulturu i nauku NRH upravo Evi Verona.⁶ Izrada nacrtu već je bila započela, no zbog priprema za IFLA-inu Međunarodnu konferenciju o kataložnim načelima 1961., taj je rad bio odgođen. U međuvremenu, Odbor za katalogizaciju Saveza društava bibliotekara Jugoslavije prihvatio je načela koja su bila zamišljena kao osnova za nacrt hrvatskog pravilnika. Bilo je planirano da se spomenuti nacrt prije konačne izradbe pravilnika pošalje svim sekcijama i podružnicama Društva kao i svim većim knjižnicama. To bi članovima Društva i knjižnicama pružilo mogućnost slanja primjedbi na nacrt.⁷ Kao što smo već istaknuli, cijela je stvar stala zbog očekivanja međunarodnih načela.

Ne mislimo na ovom mjestu ulaziti u detaljnu kronologiju izradbe Pravilnika, no, naglašavamo kako je već započeti rad zaustavljen da bi nacionalni kataložni pravilnik bio usklađen s nadolazećim međunarodnim okvirom. Čini nam se, što ćemo i arugmentirati u idućem odjeljku ovog rada, kako je u zadnjih nekoliko godina nizom novih međunarodnih, ali i nacionalnih, kataložnih dokumenata (modela, načela, standarda i pravilnika) takav okvir primjeren današnjim prilikama u obradi knjižnične građe iznova stvoren, što ovaj trenutak čini iznimno pogodnim za započinjanje rada na novomu nacionalnom kataložnom pravilniku. O nužnosti usklađenosti takvog pravilnika sa spomenutim međunarodnim dokumentima možemo učiti od Eve Verona koja je, primjerice, po objavljivanju prvoga standardnog izdanja ISBD(M)-a 1974. godine, a temeljem odluke o prihvaćanju tog standarda kao osnove za izradbu propisa za kataložno/bibliografski opis, morala ponovo prerađivati neke već završene dijelove drugog dijela Pravilnika.⁸ Iako se može zaključiti da je hrvatska knjižničarska zajednica predugo oklijevala s početkom izradbe novog pravilnika, možda je upravo zbog tog oklijevanja dočekan pravi trenutak za to. Sve nas ovo dovodi do pitanja kakav kataložni pravilnik trebamo.

⁴ Gjuzelova Hadži Boškova, Ljiljana. Nastanak Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga : sjećanje na zajednički rad s dr. Evom Verona. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 15.

⁵ Isto.

⁶ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Str. 7.

⁷ Savjetovanje bibliotekara Hrvatske o nekim kataložnim načelima održano 28. ožujka 1961. u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 1/2(1961), 38.

⁸ Gjuzelova Hadži Boškova, Ljiljana. Nav. dj. Str. 17.

Kakav kataložni pravilnik trebamo?

Početi ćemo s najočitijim. Vrijedeći nacionalni kataložni pravilnik namijenjen je izradbi općih odnosno glavnih abecednih kataloga.⁹ Iz toga proizlazi da se njegove odredbe, u najvećoj mjeri, odnose na katalogizaciju omeđenih publikacija to jest knjiga, ne uključujući stare odnosno antikvarne knjige. To je posebno vidljivo u drugom dijelu Pravilnika koji donosi odredbe za izradbu kataložnog opisa. Ne računajući kraće poglavlje o osnovnim propisima o kataložnom opisu za sve vrste knjižnične građe, drugi dio posvećen je u potpunosti omeđenim publikacijama. Dakle, ništa pobliže nije rečeno niti o kataložnom opisu serijskih publikacija, mada prvi dio Pravilnika koji donosi propise o izboru i obliku odrednica i redalica sadržava poglavlje koje se bavi periodičkim publikacijama (u današnjem smislu značenja serijske publikacije). U predgovoru Pravilnika E. Verona naglašava kako posebne vrste knjižnične građe kao što su zemljopisne karte, glazbeni tekstovi, filmovi, gramofonske ploče, sitni tisak i dr., Pravilnik uzima u obzir samo ako ta građa ima uvjete da bude uključena u opći odnosno glavni abecedni katalog knjižnice.¹⁰ U tradiciju hrvatskih knjižnica spadao je običaj vođenja zasebnih vrsta abecednih kataloga na listićima prema vrsti građe, mada je najveći broj knjižnica izrađivao tek glavni abecedni katalog koji je obuhvaćao pretežni dio fonda koji su sačinjavale knjige. Možemo zaključiti kako je Pravilnik svojim obuhvatom u potpunosti odgovarao zahtjevima vremena u kojem je nastao. No, u knjižnice počinje pritjecati sve veći broj raznolikije građe, čemu posebno doprinosi informacijsko-komunikacijska revolucija. Njen utjecaj je vidljiv i u postupnom nestajanju kataloga na listićima, odnosno nastanku te sve bržem širenju online kataloga, koji danas u pravilu žele izraziti cjelokupni knjižnični fond. Time je obuhvat Pravilnika s gledišta vrste građe postao preuzak. Još bismo pridodali da je dodjeljivanje odrednica "u duhu Pravilnika" svim vrstama knjižnične građe, bez obzira na činjenicu da prvi dio Pravilnika sveobuhvatnim pristupom problematici autorstva zapravo nije ograničen na jednu vrstu građe, izazvalo dosta nedosljednosti u hrvatskoj kataložnoj praksi, iz čega proizlazi da su našoj kataložnoj zajednici, po tom pitanju, potrebne preciznije upute.

Jednako je važno naglasiti kako suvremeni kataložni pravilnik mora dati okvir ne samo za sve vrste građe, nego i za sve vrste sadržaja. To ističemo u svjetlu razvoja novih kataložnih standarda i pravilnika od kojih su neki prikazani u idućim dijelovima ovog rada. Na ovom mjestu tek bi istaknuli kako će prvo standardno izdanje ujednačenoga *ISBD-a*¹¹ čije je objavljivanje planirano za 2010. sadržavati skupinu 0 *Oblik*

---

⁹ Verona, E. Nav. dj. Str. 9.

¹⁰ Isto.

¹¹ Preliminarno izdanje standarda objavljeno je 2007. Vidjeti: International standard bibliographic description (ISBD) / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Preliminary consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007. Vidjeti i mrežnu stranicu za informacije vezane uz ISBD na: <http://www.ifla.org/en/publications/international-standard-bibliographic-description> [citirano: 2010-01-18].

sadržaja i vrsta medija (Content form and media type area) za sad objavljenu u preliminarnom obliku.¹² Ne ulazeći u detaljni prikaz novoustrojene skupine, ipak smatramo potrebnim reći da je ona prvenstveno “izrasla” iz elementa *opća oznaka građe* koji je došao pod udar kritike te okarakteriziran (barem u Anglo-američkom kataložnom pravilniku) kao zbunjujuća mješavina materijalnog oblika, vrste građe, vrste nositelja te bilješke (*notation*) poput primjerice brajice.¹³ Navedena problematika, posebice izražena u slučaju bibliografskih jedinica koje se sastoje od različitih vrsta građe, pokušava se riješiti novom skupinom koju tvore tri elementa: *oblik sadržaja (content form)*, *kvalifikacija sadržaja (content qualification)* te *vrsta medija (media type)*. Iz samih naziva elemenata vidimo da se naglasak od vrste građe pomaknuo k obliku sadržaja. Ne šireći dalje ovu raspravu, želimo naglasiti da suvremeni kataložni pravilnik mora uvažiti i taj pomak.

Ne moramo posebno isticati kako suvremeni kataložni pravilnik mora biti usklađen i s novim međunarodnim načelima. Pri tome mislimo, prvenstveno, na IFLA-ine dokumente. Prisjetimo se da je temeljena podjela kataložnih pravilnika 20. stoljeća podjela na pravilnike izrađene prije i poslije donošenja *Pariških načela*, iz čega se neupitno vidi njihov značaj odnosno visoka razina usvojenosti u samim pravilnicima. U uvodu smo opisali kako je već započeti rad na izradbi kataložnog pravilnika bivše države bio zaustavljen upravo zbog očekivanja međunarodnih načela (koja su kasnije postala poznata pod općeprihvaćenim nazivom *Pariška načela*). Kako je IFLA 2009. objavila nova Međunarodna kataložna načela (*International cataloguing principles – ICP*)¹⁴ opasnost od zaustavljanja već započetog rada na budućem pravilniku više ne postoji. Planirano je da se nova načela revidiraju svakih pet godina, što upravo sadašnje razdoblje čini pogodnim za početak izradbe novoga hrvatskoga pravilnika koji, po našem mišljenju, mora uvažiti takav međunarodni dokument. ICP se temelji na IFLA-inim konceptualnim modelima FRBR-u i FRAD-u, iz čega zapravo proizlazi da pred hrvatskom kataložnom zajednicom stoji donošenje strateške odluke o prihvaćanju (ili možda, odbacivanju) IFLA-inih konceptualnih modela kao osnove budućeg pravilnika. Problematici mogućeg smjera razvoja pravilnika vratit ćemo se u zaključku. Ovdje bismo još istaknuli kako i ranije spomenuti ujednačeni *ISBD* s novom skupi-

¹² Area 0 : content form and media type area / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. December 2009. // International Standard Bibliographic Description (ISBD) [citirano: 2010-02-11]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/news/isbd-area-0-published>

¹³ Isto, i.

¹⁴ IFLA Cataloguing principles : statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary / edited by Barbara Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2009. Vidjeti tekstove izvornika i prijevoda načela na: <http://www.ifla.org/en/publications/statement-of-international-cataloguing-principles> [citirano: 2010-01-18]. Hrv. prijevod: Izjava o međunarodnim kataložnim načelima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4(2009), 49-62. Vidjeti i prikaz Načela u: Willer, Mirna; Ana Barbarić. Međunarodna kataložna načela : prikaz i analiza. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4(2009), 18-48.

nom 0 predstavlja vrlo konkretan okvir za rad na novom pravilniku. Kako je prvo standardno izdanje ISBD(M)-a iz 1974. poslužilo kao osnova za izradbu propisa za kataložno/bibliografski opis u *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga*, očito je da će novi hrvatski pravilnik morati uključiti promjene nastale trajnim radom na razvoju spomenutog standarda. Držimo da tvorcima budućeg pravilnika moraju iznimno dobro poznavati i nove (nacionalne) pravilnike, koji su upravo donešeni ili su u postupku donošenja. Iz tog su razloga u idućim dijelovima ovog rada поближе prikazani talijanski i anglo-američki kataložni pravilnici REICAT i RDA.

Nikako ne smijemo propustiti istaknuti kako buduću pravilnik mora biti u skladu s postojećom nacionalnom kataložnom teorijom i praksom. Jednako tako mora uvažiti, u duhu svijetle tradicije Veroninog Pravilnika, obilježja hrvatskog jezika kao "malog jezika" onoliko koliko se to može odraziti na strukturu kataloga te moguća obilježja hrvatske nakladničke tradicije. Naravno, ove se postavke moraju preispitati te primijeniti na način koji neće priječiti razvoj bibliografske kontrole u Hrvatskoj unutar modela zadanih međunarodnim dokumentima. Govoreći o nakladničkoj tradiciji, buduću pravilnik mora u jednakoj mjeri biti usmjeren k budućnosti, kao i gledati u prošlost. To znači da pravilnik mora sadržavati odredbe za izradbu kataložno/bibliografskog opisa onih vrsta publikacija koje naše knjižnice posjeduju u svojim fondovima, a koje možda nisu tako karakteristične za neke druge zemlje (primjerice publikacije s prištampanim radom na ćirilicnom pismu tiskanom u obratnom smjeru) te, istovremeno, sadržavati dovoljno obuhvatne odredbe za moguće novonastajuće oblike sadržaja, primjerice mrežne građe. Takvo što je poseban izazov u izradbi kataložnog pravilnika. Zbog toga smatramo da je iznimno korisno istražiti kako se s tom problematikom nose REICAT i RDA.

Na kraju ovog odjeljka, još bismo istaknuli kako bi buduću kataložni pravilnik trebao biti primjenjiv i za potrebe organizacije informacija drugih zajednica poput arhivske, muzejske, nakladničke, raspačavateljske, knjižarske, zajednice informacijskih posrednika, zajednica upravljanja autorskim pravima itd. Takva usmjerenost budućeg pravilnika trebala bi se temeljiti na IFLA-inim konceptualnim modelima (za sad je riječ o FRBR-u i FRAD-u te o FRSAD-u¹⁵ koji je još u izradbi) koji uvažavaju veoma raznoliku primjenu bibliografskih i autoriziranih zapisa odnosno podataka unutar i izvan knjižničnog okruženja. Nova međunarodna kataložna načela koja se temelje na spomenutim modelima, slijede pretpostavku da podatke iz bibliografskih i autoriziranih zapisa izrađenih za nacionalne bibliografije i knjižnične kataloge, koristi vrlo širok krug korisnika. Buduću kataložni pravilnik, iako svojom svrhom prvotno namijenjen knjižničarskoj zajednici, to jednostavno mora uvažiti. Pri tome posebice ističemo problematiku usklađenosti nazivlja spram nazivlja drugih zajednica

---

¹⁵ Functional requirements for subject authority data (FRSAD) : a conceptual model / IFLA Working Group on Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR). 1st Draft 2008-11-27; 2nd Draft 2009-06-10 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>

koje koriste metapodatke za poboljšavanje interoperabilnosti i razmjene zapisa odnosno podataka.

Konceptualni modeli FRBR i FRAD i njihova implementacija u nacionalnim kataložnim pravilnicima REICAT I RDA

Model se kao forma iskazivanja stvarnosti može definirati kao pojednostavljen opis složenih (podatkovnih) elemenata (ili entiteta), njihovih struktura i odnosa, koji je otvoren različitim interpretacijama i primjenama. IFLA je za modeliranje bibliografskog univerzuma izabrala tehniku analize entiteta koja se koristi pri izgradnji konceptualnih modela za sustave relacijskih baza podataka. Odabir konceptualnog modela bibliografskih podataka koji predstavlja “koncepte”, tj. entitete i odnose koji vladaju među njima opravdan je stoga što ta tehnika “pruža strukturirani pristup analizi podatkovnih uvjeta koja olakšava postupke definiranja i opisa izložene u uputama za izradu studije [FRBR]”.¹⁶ Osnovno svojstvo konceptualnog modela, što je od ključnog značaja za temu ovog rada, jest da je on neovisan od pojedinosti implementacije, u našem slučaju, definiranja deskriptivnih standarda ili izrade kataložnih pravila.¹⁷ Budući da je cilj konceptualnog modela izražavanje izričitog značenja naziva i pojmova, a čime se ukida njihova višeznačnost i postiže suglasnost stručnjaka određene domene, takav model postaje stabilna osnova za daljnji razvoj primjena unutar određenog područja. FRAD – uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka,¹⁸ jedna je od takvih primjena¹⁹ konceptualnog modela prvotno definiranog za FRBR – uvjete za funkcionalnost bibliografskih podataka.

Smatramo da u ovom radu nije potrebno upoznavati čitatelja sa studijom i konceptualnim modelom FRBR jer je ta tema već prikazana iz više gledišta.²⁰ Međutim,

¹⁶ Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 12.

¹⁷ Na ovo svojstvo konceptualnog modela FRBR posebno je upozoravao Patrick Le Boeuf. Vidjeti: Le Boeuf, Patrick. Brave new FRBR world. // 1st IFLA Meeting on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/papers_leboeuf.pdf

¹⁸ Functional requirements for authority data : a conceptual model / edited by Glenn E. Patton ; IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Final Report, December 2008 / approved by the Standing Committees of the IFLA Cataloguing Section and IFLA Classification and Indexing Section, March 2009. München : K. G. Saur, 2009.

¹⁹ Druga primjena ovog modela na predmetne autorizirane podatke u završnoj je fazi prihvatanja, već spomenuti FRASAD.

²⁰ Vidjeti, npr., Barbarić, Ana. Entitet izraz konceptualnog modela FRBR : od teorijskog značaja do praktične primjene. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb

kako je konceptualni model FRAD – *Functional Requirements for Authority Data* objavljen u lipnju 2009., rad će se ukratko osvrnuti na njegovu konačnu verziju, premda je naš čitatelj već upoznat s tim modelom kroz prikaze njegovih ranijih verzija.²¹

FRAD: konceptualni model za autorizirane podatke

U završnom dokumentu konceptualni model FRAD definira pet entiteta, od kojih tri čine temelj modela.²² Prvi entitet definiran je kao skup entiteta bibliografskog univerzuma određenih konceptualnim modelom FRBR (uz proširenje entiteta prve skupine entitetom *obitelj*), tzv. *bibliografski entiteti*. Oni su imenovani odnosno poznati po *imenima*²³ i/ili *identifikatorima*. Ta se imena i/ili identifikatori upotrebljavaju tijekom katalogizacije bilo u knjižnicama, muzejima ili arhivima kao osnova za izradu *nadziranih pristupnica*. Navedeni odnosi između entiteta, koji mogu biti višestruki i povratni, smatraju se prvom kategorijom odnosa. Na primjer, bibliografski entitet *osoba* poznat je po jednom ili više *imena*, npr., Dujšin, Cata; Dujšin Ribar, Cata ili Dujšin-Ribar, Cata. Valja i obrnuti odnos, jedno *ime* može zastupati odnosno imenovati više *bibliografskih entiteta*. *Imena* predstavljaju osnovu za odabir *nadziranih pristupnica* za registriranje autoriziranih podataka. U tu svrhu, tj. kako bi se utvrdio sadržaj i oblik pristupnica, odnosno kako bi se odredilo kako tretirati navedena imena, model definira dva dodatna entiteta, a to su *pravila* i *agencija*. Dakle, kataloška pra-

---

: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 142-166.; Buzina, Tanja. Zadaci bibliografskog zapisa prema modelu entitet-odnos. // Vjesnik bibliotekara 43, 1/2(2000), 30-37; Katić, Tinka. Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa i UNIMARC format : strukturiranje strojno čitljivog zapisa za staru knjigu. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 81-94.

²¹ Vidjeti: Katić, Tinka. FRBR i FRANAR. // 5. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 41-54; Murtomaa, Eeva. Ususret budućnosti uz FRBR i FRAR. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 75-82; Willer, Mirna. Uvjeti za funkcionalnost i obrojčavanje preglednih zapisa: konceptualni model – radni nacrt. // 7. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 121-140.

²² Za razliku od prikazanih verzija modela, tek završna verzija izdvaja (prva) tri entiteta kao temeljna, slijedom javnih rasprava provedenih 2005. i 2007. u kojima se zahtjevala jasnoća iskazivanja koncepta i strukture modela.

²³ Engl. *name* preveden je kao *ime* u svom najopćenitijem značenju, te se za dvosmjerne odnose *known by/has appellation* i *is appellation of* koriste oblici na osnovi glagola *imenovati*, tj., *je imenovan* i *imenuje*.

vila koja primjenjuje određena ustanova ili bibliografska služba (*agencija*) određuju koje će od imena biti normirano kao usvojeno (npr., Dujšin-Ribar, Cata prema *Pravilniku* E. Verona), a koje kao neusvojena pristupnica (npr., Dujšin, Cata; Dujšin Ribar, Cata). Ako je potrebno opisati obrnuto stanje, odnosno smjer odnosa, onda kažemo da bibliografska služba odnosno agencija primjenjuje određena pravila pri određivanju sadržaja i oblika nadziranih pristupnica koje se pak temelje na imenima ili identifikatorima, koji imenuju bibliografski entitet, npr., osobu.

Osim navedenoga generičkog odnosa između vrsta entiteta, model definira još tri kategorije odnosa. Druga i treća kategorija bave se odnosima koji se obično nalaze u referentnoj strukturi preglednih zapisa, npr., u samim uputnicama, napomenama za korisnike i u napomenama katalogizatora. Prvi od dva navedena odnosa jesu oni koji vladaju unutar određenih instanci prvo definiranog entiteta, *bibliografskih entiteta*, tj. između *osoba*, *obitelji*, *korporativnih tijela* i *djela*, bilo pojedinačno ili međusobno; npr., odnos *osoba – osoba* može biti odnos pseudonimnosti, odnos atribucije ili suradnički odnos, a odnos *osoba – korporativno tijelo* odnos članstva, kao i odnos *obitelj – korporativno tijelo*. Druga (odnosno treća) kategorija odnosa vlada između određenih instanci entiteta *ime* i drugih srodnih imena po kojima su *bibliografski entiteti* poznati, npr., odnosi *ime osobe – ime osobe* koji mogu biti ranije i kasnije ime, alternativni lingvistički oblik imena; *ime djela – ime djela* odnosi kojih su alternativni lingvistički oblik, uobičajeni naslov djela, itd. Odnosi ovih dviju kategorija prikazuju se uputom *Vidi*, odnosno *Vidi i* ovisno o primjeni određenih kataložnih pravila koja primjenjuje određena bibliografska služba. Četvrtu kategoriju čine odnosi između pojedinih instanci entiteta *nadzirana pristupnica*, a iskazuju se najčešće u veznim strukturama unutar ili između preglednih zapisa. Odnos *nadzirana pristupnica – nadzirana pristupnica* može biti, npr., odnos usporednoga jezičnog oblika ili alternativnog pisma, odnos različitih kataložnih pravila, tj. pristupnica izrađenih prema različitim kataložnim pravilima.

REICAT i RDA

U prikazu talijanskog i anglo-američkoga kataložnog pravilnika, koji se teorijski osnivaju na navedenim konceptualnim modelima, za potrebe ovog rada ograničit ćemo se na analizu načina na koji rješavaju odnos između konceptualnog modela i njegove implementacije, što će se vidjeti prvenstveno u području definiranja zadataka kataloga i nazivlja. Prikazat ćemo i okvirnu strukturu odnosno organizaciju poglavlja dvaju pravilnika jer ona dodatno upućuje na rješavanje navedenog odnosa, te jer nalaže određeni postupak katalogiziranja, dakle određeni logički slijed analize građe i njene obrade. Osvrnut ćemo se i na kratki prikaz općih, temeljnih odluka vezanih za usmjerenje razvoja navedenih pravilnika u odnosu na prethodnike, kao i u odnosu na njihov mogući daljnji razvoj. Općenito uzevši, oba se pravilnika pozivaju na bogate nacionalne kataložne tradicije, međunarodne dokumente u kojima su ugrađena i njihova nacionalna rješenja, te na stvarnost novoga digitalnog okruženja na koje je potrebno odgovoriti.

Regole italiane di catalogazione: REICAT

Talijanski kataložni pravilnik – *Regole italiane di catalogazione: REICAT*²⁴ objavljen je u srpnju 2009., i time je postao prvim nacionalnim kataložnim pravilnikom izrađenim na konceptualnim modelima FRBR i FRAD. REICAT zamjenjuje prethodni talijanski kataložni pravilnik *Regole italiane di catalogazione per autori* (RICA) koji se temeljio, kao i većina postojećih pravilnika, na *Pariškim načelima* i značajnim međunarodnim dogovorima objavljenim u sklopu programa Univerzalnoga bibliografskog nadzora.²⁵ Važno je spomenuti da je izradu novog pravilnika pokrenuo nacionalni bibliografski institut ICCU (*Istituto centrale per il catalogo unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche*) 1996., a rad na njegovoj izradi odvijao se pod pokroviteljstvom Opće uprave za knjižnice Ministarstva kulture (*Direzione generale per le biblioteche del Ministero per i beni culturali*) koja je imenovala “Stalnu komisiju za osuvremenjivanje i moguće pojednostavljenje pravila za sastavljanje abecednih kataloga u talijanskim knjižnicama” (tzv., *Commissione RICA*). Upravo je sagledavanje problema katalogizacije u skupnom katalogu imalo odlučujuću ulogu u osnovi pravca razvoja REICAT-a. U tom kontekstu redaktor teksta i izvjestitelj Commissione RICA Alberto Petrucciani proglašava takav stav promjenom paradigme: “Stara paradigma kataloga jedne knjižnice koju izrađuje ili nadzire jedna osoba i koja uključuje podatke o fondu na jednome mjestu, praktički nestaje. Nova kataložna pravila izrađena su za potrebe velikih kooperativnih kataloga koji se temelje na kooperativnoj katalogizaciji desetaka, stotina, čak tisuća knjižničara koji svakodnevno unose nove podatke i ispravljaju ili nadopunjuju postojeće zapise.”²⁶

REICAT se poziva na IFLA-ine dokumente ISBD, GARR,²⁷ FRBR, FRAD i Međunarodna kataložna načela, te ISO standarde i pravilnik anglo-američke kataložne zajednice u nastanku *RDA: Resource Description and Access*. U tome su smislu i donesena načelna mjerila koja su vodila Commissione RICA u radu na pre-radbi pravilnika, a to su: „a) nova konceptualna struktura nadahnuta modelom FRBR, i b) nova struktura teksta standarda kao “zakonika”, koji može odgovoriti na različite

²⁴ *Regole italiane di catalogazione REICAT / a cura della Commissione permanente per la revisione delle regole italiane di catalogazione ; [la redazione del testo è stata curata da Alberto Petrucciani]. Roma : Istituto centrale per il catalogo unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche, 2009.*

²⁵ Anderson, Dorothy. *Universal Bibliographic Control : a long term policy, a plan for action*. Pullach/München : Verlag Dokumentation, 1974.

²⁶ Petrucciani, Alberto. *Every reader his work, every work its title (& author) : the new Italian cataloguing code REICAT*. // *World Library and Information Congress: 75th IFLA General Conference and Assembly, 23-27 August 2009, Milan, Italy*. 107 Cataloguing [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/107-petrucciani-en.pdf>. Str. 2.

²⁷ *Guidelines for authority records and references*. 2nd ed. / revised by the IFLA Working Group on GARE Revision. München : K. G. Saur, 2001. [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>.

funkcije i korištenja (počevši od učenja katalogizacije do njegova konzultiranja stručnjaka).²⁸

Pravilnik se sastoji od uvodnog poglavlja i tri dijela, te osam dodataka i kazala. U Uvodu (0 *Introduzione*) navodi se da opsegom REICAT uključuje sve vrste publikacija na svim nositeljima, kao i neobjavljenu građu. U ovome se dijelu teksta navode zadaci kataloga (0.1.3. *Funzioni del catalogo*), u kojima se prvo poziva na postupke korisnika kataloga koji su definirani na osnovi Međunarodnih kataložnih načela koja proširuju FRBR (član 0.1.3 A.), ali i na tri tradicionalna zadatka kataloga definirana *Pariškim načelima* iz 1961. (član 0.1.3 B.). Kako je prvenstveni zadatak REICAT-a da udovolji ovim zadacima, struktura teksta je tako i definirana: tri zadatka odgovaraju trima dijelovima Pravilnika, a to su Dio I. Bibliografski opis i informacije o primjerku (*Descrizione bibliografica e informazioni sull'esemplare*),²⁹ Dio II. Djela i izrazi (*Opere e espressioni*) i Dio III. Odgovornost (*Responsabilità*). Iskazivanje postupaka korisnika i zadataka kataloga, naslovi poglavlja kao i definicije temeljnih naziva danih u Uvodu (publikacija, primjerak, djelo i izraz te odgovornost) upućuju na specifičnost rješenja za nazivlje do kojih se došlo u REICAT-u pri implementaciji konceptualnih modela, tj. izradi pravilnika.

U odnosu na spomenut odnos model – implementacija, REICAT pokazuje da je upravo rješenjima naziva entiteta i njihovih funkcija u katalogu, kao i definiranjem zadataka kataloga, ta dva koncepta jasno razlučio. Koriste se sljedeći nazivi: publikacija (*pubblicazione*), a ne prevedenice naziva *manifestation* modela FRBR ili *resource* Međunarodnih kataložnih načela; te primjerak (u smislu knjižničnog ili opisivanog primjerka: *esemplare*, engl. *copy*), a ne *item* (jedinica građe) modela – na razini konkretnih materijalnih pojavnosti, dok se apstraktni koncept modela zadržava za djelo i izraz (*opere e espressioni*). U Uvodu se definiraju i elementi nadziranih pristupnica (*elementi di accesso controllati*), naziv usklađen s modelom FRAD, međutim, kad je riječ o navođenju i definiranju konkretnih naziva koji imaju funkciju u katalogu, koriste se tradicionalni nazivi: jedinstveni stvarni naslovi (*titoli uniformi*), odrednice (*intestazioni*), jedinstvene odrednice (*intestazione uniforme*), a ne prevedenice naziva pristupnice (*access points*) i usvojene pristupnice (*authorized access points*) modela FRAD i Međunarodnih kataložnih načela.³⁰ REICAT također ne koristi prevedenice naziva *essential access point/additional access point* Međunarodnih načela za elemente koji omogućuju pretraživanje kataloga, nego razlikuje tri stupnja osobne ili korporativne odgovornosti, a time i tri vrste pristupnica: *primarna*,

²⁸ REICAT. Nav. dj., str. XIV.

²⁹ U ovome se dijelu REICAT poziva na novo, preliminarno ujednačeno izdanje ISBD-a: International standard bibliographic description (ISBD). Nav. dj.

³⁰ 2. izdanje Smjernica za pregledne zapise i uputnice (GARR) uvodi naziv *authorized heading* za osobne i korporativne odrednice, što predstavlja legaliziranje prakse prema kojoj se dosljedno ne provodi načelo Univerzalnog bibliografskog nadzora koje propisuje za oblik jedinstvene odrednice izvorni oblik imena.

*koordinirana i sekundarna odrednica (intestazione principale, coordinate, secondarie).*³¹

Vezano uz ovo posljednje, potrebno je spomenuti odnos talijanskog pravilnika prema “vječnom” problemu koncepta *main entry*. O tome se pitanju raspravlja u Predgovoru, i talijanski se pravilnik izričito opredjeljuje za funkcionalnost toga koncepta u katalogu kako na teorijskoj tako i praktičnoj razini pomoću propisanih pravila. Premda u elektroničkim katalozima *main entry* odnosno primarna odrednica (*intestazione principale*) nema više funkciju odrednice koja omogućuje pristup potpunim podacima glavne kataložne jedinice pomoću njene odrednice te funkciju elementa redanja i prikazivanja zapisa, argumentira se u tekstu, primarna odrednica iskazuje svoju temeljnu važnost (i funkciju) u perspektivi sustavne identifikacije djela: “[p]rimarna odrednica daje temeljnu važnost djelu, ona se vezuje uz djelo, a ne uz publikaciju”.³² Takva se odluka u predgovoru opisuje kao iskaz najveće inovativnosti i naprednog stanovišta REICAT-a. Naime, u drugom se dijelu (*Opere e espressioni*) jedinstveni stvarni naslovi propisuju za sve vrste publikacija, bez obzira jesu li anonimna klasična ili suvremena djela, ili su djela koja potpadaju pod neku vrstu autorstva ili su rezultat suradnje, ili su objavljena u dijelovima ili skupno. U praksi to znači da je u središte sustava postavljen normativni nadzor kao vezni element kataloga koji se ostvaruje u funkciji pretraživanja te pronalaženja informacija, tj. u funkciji identifikacije i okupljanja informacija pri njihovu prikazu.

U skladu je s ovim posljednjim i redefinicija postupaka korisnika iz modela FRBR i Međunarodnih načela. U zadacima kataloga (0.1.3. *Funzioni del catalogo*, već spomenuti član 0.1.3 A.) oni su definirani na sljedeći način, pri čemu se drugi postupak izričito povezuje sa spomenutim problemom *intestazione principale*: “Opseg kataloga jest: 1) omogućiti *pronalaženje određene publikacije*, 2) omogućiti *pronalaženje svih publikacija* koje imaju jednu ili više zajedničkih značajnih karakteristika, 3) osigurati korisne informacije za *identificiranje ili odabir* publikacije, 4) osigurati korisne informacije za dobivanje *pristupa* primjerku odabrane publikacije, i 5) osigurati upute i korisna sredstva za izvođenje učinkovitog pretraživanja.”³³ Budući da su prva dva redefinirana postupka korisnika obrađena pomoću tri zadatka kataloga (0.1.3 B.), treći i četvrti postupak kratko se razrađuje u članu 0.1.3 C., koji pak upućuje na detaljnu razradu elemenata pristupa i odabira obrađen u odjeljku 0.4 (*Elementi di accesso e di selezione*). Član 0.1.3 C navodi da je zadatak kataloga osigurati pristup i izbor bilo koje informacije zabilježene u zapisu, a koje su već uobičajene u elektroničkom katalogu ili koje su potrebne za pronalaženje posebne vrste građe. Taj član razrađuje član 7 Osnove za mogućnosti pretraživanja Međunarodnih kataložnih načela koji razlikuje *neophodne pristupnice* i *dodatne pristupnice*, u skladu s donesenim

³¹ Nazivlje slijedi nazivlje bloka 7-- formata UNIMARC za bibliografske podatke na kojem se temelji talijanski format SBN/MARC, osim što je naziv alternativna odgovornost ovdje zamijenjen nazivom *coordinata*.

³² REICAT. Nav. dj., str. XX.

³³ Isto, str. 5. Primjeri uz postupke korisnika ovdje su izostavljeni.

rješenjima pravilnika vezanim uz strukturalne i terminološki definirane zadatke kataloga.

Inovativnost REICAT-a očituje se i u strukturiranju i propisima njegova trećeg dijela Odgovornost (*Responsabilitá*). U tom su dijelu pravila za oblik i izbor odrednica strukturirana prema razinama odgovornosti u odnosu na entitete Skupine 1 modela FRBR, tj. odgovornost u odnosu na djelo, izraz, publikaciju i primjerak (pojavni oblik odnosno jedinicu građe modela FRBR). Izričitim odvajanjem odgovornosti prema četiri definirana entiteta postignuta je granularnost informacija pogodna za eferbeerizaciju kataloga. Ovaj treći dio u kombinaciji s rješenjima drugog dijela u kojem se propisuje normativni nadzor nad naslovima djela, autori REICAT-a vide kao prostor za daljnja teorijska i praktična istraživanja, s ciljem postupnog i složenog prelaska iz linearne strukture kataloga u kataloge temeljene na djelotvornim relacijskim strukturama.³⁴

RDA : resource description and access

Rad na anglo-američkom kataložnom pravilniku veže se uz 2002. kad je Zajednički upravljački odbor za preradbu AACR-a (Joint Steering Committee for Revision of the AACR – JSC) prihvatio Strateški plan o preradbi pravila koji se godišnje revidirao i obnavljao. Kako je tijekom rada na pravilniku odlučeno da se pravila utemelje na strukturi i konceptima modela FRBR i FRAD, zaključeno je da novi pravilnik neće biti samo novo, treće izdanje AACR-a, nego posve novi pravilnik. Stoga mu je i dodijeljen novi naslov – *RDA : resource description and access*,³⁵ a Odbor je promijenio naziv u Zajednički upravljački odbor za razvoj RDA-a (Joint Steering Committee for Development of RDA).³⁶ ³⁷ Završna verzija RDA-a objavljena je za međunarodnu javnu raspravu u studenome 2008., dok se objavljivanje prvog izdanja očekuje za lipanj 2010.³⁸

³⁴ Isto, str. XXI.

³⁵ RDA : resource description and access [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rda.html>; Full Draft 11/24/08 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rdaonline.org/constituencyreview/>

³⁶ Prikaz plana, kao i ostalih značajnih podataka o RDA-u preuzet je s: Joint Steering Committee for Development of RDA. Strategic Plan for RDA : 2005-2009. Last updated: 1 July 2009 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/stratplan.html>

³⁷ Vidjeti kratki povijesni prikaz anglo-američke kataložne tradicije na kojoj se RDA temelji, te opis RDA-a u njegovu razvoju prema podacima iz 2006.: Dunsire, Gordon. RDA : novi međunarodni standard za bibliografski opis i pristup građi. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 159-166.

³⁸ 3. prosinca 2009. najavljena je odgoda objavljivanja publikacije za lipanj 2010.

Prema Strateškom planu, osnovna je svrha RDA-a da će poslužiti kao standard za opis i pristup svim vrstama sadržaja i medija objavljivanja, te da će biti izrađen za digitalni svijet. U tome su smislu i definirani dugoročni ciljevi, odnosno osnovno opredjeljenje RDA-a u odnosu na razvojnu strategiju kataloga, ali i podržavanje postojećih kataloga. Ti su ciljevi definirani u odnosu na “(1) propisane smjernice i upute da: (a) osiguraju dosljedan, prilagodljiv i proširiv okvir za tehnički i sadržajni opis svih vrsta građe i svih vrsta sadržaja, (b) budu usklađene s međunarodnim načelima, modelima i standardima, (c) budu korištene prvenstveno u knjižničnoj zajednici, ali da ujedno imaju mogućnost prilagodbe kako bi udovoljile posebnim potrebama drugih zajednica; te u odnosu na (2) opise i pristupnice koji će biti izrađeni primjenom smjernica i uputa RDA-a da: (a) omogućе korisnicima pronalaženje, identificiranje, odabiranje i dobivanje jedinica građe koje odgovaraju njihovim informacijskim potrebama, (b) budu usklađene s opisima i pristupnicama izrađenim upotrebom AACR2-a koje se nalaze u postojećim katalozima i bazama podataka, (c) budu neovisne o formatu, mediju ili sustavu za pohranu ili prijenos podataka, (d) da se mogu lako prilagoditi novim strukturama baza podataka u razvoju.”³⁹

RDA se sastoji od uvoda, deset dijelova pravila i trinaest dodataka, s time da dijelovi koji se odnose na sadržajnu obradu nisu izrađeni, ali je za njih ostavljeno mjesto u tekstu. U uvodnom su dijelu navedene strateške odluke ugrađene u obrazloženje svrhe i opsega pravilnika. Prvo se navodi da RDA propisuje smjernice i upute za sustavno prikazivanje podataka radi podrške pronalaženju građe. Nastali primjenom RDA-a, ti su podaci izrađeni tako da omogućе korisniku obavljanje postupaka propisanih IFLA-inim modelima; u odnosu na opis jedinice građe, RDA se poziva na postupke korisnika FRBR-a, a u odnosu na opis entiteta koji je povezan s jedinicom građe, kao npr., osoba, obitelj, pojam, na postupke opisane u FRAD-u (0.0 *Purpose and Scope*). Taj se odnos prema modelima izričito razrađuje u odjeljku 0.3 Konceptualni modeli u osnovi RDA-a (*Conceptual Models Underlying RDA*), pri čemu se za daljnje razumijevanje toga odnosa upućuje na JSC-ov zaseban dokument o prevođenju FRBR-a u RDA.⁴⁰ Međutim, u definiranju ciljeva i načela koja određuju opis i pristup građi (0.4 *Objectives and Principles Governing Resource Description and Access*),⁴¹ kao prvi se cilj navodi *pružanje odgovora na korisničke potrebe*, što predstavlja razradu postupaka korisnika opisanih u modelima. Prije prikaza ovog cilja, navedimo tri preostala koja su ujedno i usklađena s navednim ciljevima Strateškog plana za razvoj RDA-a. Ti su ciljevi *ekonomska isplativost, fleksibilnost*, odnosno neovisnost o formatu, mediju ili sustavu za pohranu i prijenos podataka te prilagodljivost za upotrebu u različitim okruženjima, i *kontinuitet*, odnosno mogućnost integracije s postojećim podacima sa što manje potrebnih prilagodbi. Potrebno je još spomenuti da se u odno-

³⁹ Strategic plan for RDA. Nav. dj.

⁴⁰ Joint Steering Committee for Development of RDA. FRBR to RDA mapping, 1 July 2009 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/docs/5rda-frbrdamappingrev.pdf>

⁴¹ Opće se pravilo ovog odjeljka poziva na primjenu Međunarodnih kataložnih načela kao osnovu Pravilnika (0.4.1).

su na međunarodne standarde RDA poziva na ujednačeno izdanje ISBD i formate MARC 21 za bibliografske i autorizirane podatke, te da je RDA skup elemenata podataka usuglašen s navedenim standardima i Dublin Core-om (0.2 *Relationships to Other Standards for Resource Description and Access*). Važnost ove usklađenosti očituje se i time što su u dodacima navedena prevođenja elemenata tih standarda u RDA.

Prvi je cilj, tj. cilj pružanja odgovora na potrebe korisnika da “podaci omoguće korisniku [1] *pronalaženje građe*⁴² koja odgovara mjerilima za pretraživanje koje je naveo korisnik; [2] *pronalaženje sve građe* koja postvaruje određeno djelo ili izraz toga djela; [3] *pronalaženje sve građe* povezane s određenom osobom, obitelji ili korporativnim tijelom; [4] *pronalaženje sve građe* o datom predmetu; [5] *pronalaženje djela, izraza, pojavnih oblika ili jedinica građe* koji su povezani s onima pronađenim kao odgovor na korisnikov upit; [6] *pronalaženje osoba, obitelji i korporativnih tijela* koji odgovaraju mjerilima korisnikova upita; [7] *identificiranje* opisivane jedinice građe; [8] *identificiranje* osobe, obitelji ili korporativnog tijela zastupljenih podacima; [9] *odabir* jedinice građe koja odgovara potrebama korisnika u odnosu na materijalna svojstva nositelja te formatiranja i kodiranja informacija pohranjenih na nositelju; [10] *odabir* jedinice građe koja odgovara potrebama korisnika u odnosu na oblik, predviđenu vrstu korisnika, jezik, itd.; [11] *dobivanje* jedinice građe (tj., kupnjom, posudbom, itd. [...]); [12] *razumijevanje* odnosa između dvaju ili više entiteta; [13] *razumijevanje* odnosa između opisanog entiteta i imena po kojemu je taj entitet poznat; [14] *razumijevanje* zašto je određeno ime ili naslov, ili oblik imena ili naslova izabran kao usvojeno ime ili naslov za entitet” (0.4.2.1 *Responsiveness to User Needs*).⁴³

Postupci korisnika opisani u navedenom osnovnom cilju predstavljaju proširenje postupaka korisnika modela FRBR i FRAD. Prva tri navedena postupka *pronalaženja* [1-3] možemo poistovjetiti s tri zadatka kataloga kako su definirani *Pariškim načelima*, ali i promotriti ih u odnosu na kritiku koju je Elaine Svenonius uputila izvorno definiranom postupku pronalaženja u modelu FRBR. Svenonius je ustvrdila da tako definirani postupak⁴⁴ dovodi do “urušavanja tradicionalnih ciljeva pronalaženja i okupljanja” koje je potrebno razlučiti, a ne “stopiti u jedan cilj pronalaženja”.⁴⁵

⁴² U cijelom se tekstu zadataka kataloga koristi naziv resource, osim kad se spominju četiri entiteta prve skupine modela FRBR pa se koristi naziv item. Oba se naziva na hrvatski prevode s grada ili jedinica građe, što onemogućuje razlikovanje u značenju engleskih izvornika, pa će se u zagradama stavljati engleski naziv radi mogućnosti praćenja korištenog nazivlja.

⁴³ Numeracije su u uglatim zagradama dodale autorice radi lakšeg snalaženja čitatelja, tj. povezivanja ovdje navadenih postupaka korisnika s istim postupcima o kojima će biti riječ dalje u tekstu.

⁴⁴ Svenonius koristi naziv bibliografski ciljevi (bibliographic objectives). Zbog jasnoće teksta, koristit će se naziv postupci korisnika konceptualnih modela, osim u izravnim navodima.

⁴⁵ Svenonius, Elaine. *Intelektualne osnove organizacije informacija*. Lokve : Benja, 2005. Str. 17. Vidjeti razradu postupaka korisnika koja je preuzeta u izjavu Međunarodnih kataložnih načela uz promjenu nazivlja, tj. Svenonius koristi naziv document, dok Načela resource, u: Isto. Str. 15-20.

Četvrti je postupak zadatak predmetnog kataloga [4], dok se peti i šesti postupci *pronalaženja* [5-6] mogu djelomično poistovjetiti s istim postupkom definiranim u modelu FRAD. Dio koji je izostavljen iz postupka definiranog FRAD-om je “istraživanje (*explore*) univerzuma bibliografskih entiteta korištenjem njihovih atributa i odnosa”,⁴⁶ postupak koji je Svenonius uvela kao peti – *kretanje* katalogom (*navigate*) i koji su preuzela Međunarodna načela. Taj je zadatak u RDA-u nadomješten razradom FRAD-ovog postupka *kontekstualiziranje*, trima posljednje navedenim postupcima nazvanim *razumijevanje* [12-14] koji se pak mogu poistovjetiti s trima kategorijama odnosa (druge do četvrte) koje vladaju između entiteta modela FRAD.

Nadalje, dva postupka *identificiranja* [7-8] odgovaraju istima u oba modela. Od dva postupka *odabira* [9-10] prvi je istovjetan s istim postupkom modela FRBR, dok drugi razrađuje elemente odabira koji se mogu povezati s proširenim zadacima kataloga navedenim kao dodatne pristupnice Međunarodnih kataložnih načela (7.1.3.1). Postupak *dobivanje* [11] isti je onome definiranom u modelu FRBR. Jedini postupak korisnika koji nije izričito naveden u RDA-u jest postupak *opravdanje* modela FRAD, postupak vezan uza stvaratelja autoriziranih podataka. Taj je postupak, međutim, ugrađen u RDA-u kao Izvor koji sadrži podatke o pristupnici (*Sources Consulted*) i Katalogizatorova napomena (*Cataloguer's Note*) u poglavljima koja opisuju atribut entiteta i njihove odnose, i to za entitete djelo i izraz (poglavlje 5, Dio 2 odnosno poglavlje 24, Dio 8), te entitete osobe, obitelji i korporativna tijela (poglavlje 8, Dio 3, odnosno poglavlje 29, Dio 9).

Terminološki, RDA u potpunosti slijedi konceptualne modele FRBR i FRAD, osim u slučaju naziva *resource*. Taj se naziv definira u svom specijalnom značenju u poglavljima bibliografskog opisa (2-4, Dio 1) i odnosi se na FRBR entitete pojavni oblik i jedinica građe (*item*), s time da se pravi razlika između dva entiteta kad se elementi opisa odnose specifično na jedan od njih. Na primjer, *resource* se odnosi na *item* kad se opisuju prethodni vlasnici (2.17 *Custodial History*) ili izravni izvor nabave (2.18 *Immediate Source of Acquisition*). Nadalje, *resource* se koristi ne samo za pojedinačni entitet, nego i za skupove i sastavnice takvih entiteta, npr., tri zemljopisne karte, prozirnica koja je dio skupa od njih dvadeset ili članak objavljen u časopisu (1.1.2 *Resource*).

Kao u nazivlju, RDA i u svojoj strukturi u potpunosti slijedi konceptualne modele (0.5 *Structure*). Pravilnik je podijeljen na deset dijelova s tridesetsedam poglavlja

Također, vidjeti definiciju ciljeva i zadataka kataloga (član 4) samih Načela te prikaz odnosa navedenih dokumenata u: Willer, Mirna. Načela katalogiziranja : od Pariških načela do Načela međunarodnoga kataložnog pravilnika. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 90-94. Willer, Mirna; Ana Barbarić. Međunarodna kataložna načela. Nav. dj.

⁴⁶ Functional requirements for authority data. Isto. Str. 83.

koja obuhvaćaju dvije skupine pravila, od kojih prva skupina obuhvaća opis atributa entiteta, a druga opis odnosa između entiteta: dijelovi 1-4 (prva skupina pravila) obuhvaćaju elemente koji odgovaraju atributima entiteta,⁴⁷ a dijelovi 5-10 (druga skupina pravila) elemente koji odgovaraju odnosima. U svakom prvom poglavlju pojedinog dijela pravilnika propisuju se posebni postupci korisnika u odnosu na obuhvaćene elemente opisa. Na primjer, Dio 1 sastoji se od četiri poglavlja, od kojeg prvo, 1 Opće smjernice za opis atributa pojava oblika i jedinica građe (*General Guidelines on Recording Attributes of Manifestations and Items*) obuhvaća, osim općih uputa za opis atributa tih entiteta, postupke korisnika kojima trebaju udovoljiti opisi propisani poglavlja 2-4. Podaci koji opisuju te attribute “trebaju omogućiti korisniku a) *pronalaženje* građe koja odgovara mjerilima za pretraživanje koje je naveo korisnik [1], b) *identificiranje* opisivane jedinice građe [7], c) *odabir* jedinice građe koja odgovara potrebama korisnika u odnosu na materijalna svojstva nositelja te formatiranja i kodiranja informacija pohranjenih na nositelju [9], d) *dobivanje* jedinice građe [11]” (1.2 *Functional Objectives and Principles*). Dakle, poglavlje 2 (*Identifying Manifestations and Items*) propisuje izbor izvora informacija za opis pojedine vrste građe, te kataložni opis prema skupinama ISBD-a [1, 7] osim skupine 5 Materijalni opis koji je predmet 3. poglavlja Opis nositelja (*Describing Carriers*) [9], dok poglavlje 4 propisuje bilježenje informacija o nabavi i pristupu (*Providing Acquisition and Access Information*) [11]. Tri preostala dijela unutar ove skupine propisa za opis atributa entiteta opisuju attribute djela i izraza (Dio 2, *Recording Attributes of Work and Expression*), osobe, obitelji i korporativnog tijela (Dio 3, *Recording Attributes of Person, Family, and Corporate Body*) te attribute pojma, objekta, događaja i mjesta (Dio 4, *Recording Attributes of Concept, Object, Event, and Place*), od kojih je izrađeno jedino poglavlje 16 za opis atributa mjesta.

Drugu skupinu propisa koji opisuju odnose između entiteta čine: Dio 5 koji obuhvaća prvotne odnose između entiteta djelo, izraz, pojava oblik i jedinica građe (*Recording Primary Relationships between Work, Expression, Manifestation, and Item*), Dio 6 odnose osoba, obitelji i korporativnih tijela povezanih s jedinicom građe⁴⁸ (*Recording Relationships to Persons, Families, and Corporate Bodies Associated with a Resource*), Dio 7 je ostavljen za opis predmetnih odnosa, Dio 8 obuhvaća odnose koji nisu prvotni (središnji) između djela, izraza, pojavnog oblika i jedinice građe (*Recording Relationships between Work, Expression, Manifestation, and Item*), a Dio 9 obuhvaća odnose između osoba, obitelji i korporativnih tijela (*Recording Relationships between Persons, Families, and Corporate Bodies*). Dio 10 također je ostavljen za opis odnosa između treće skupine entiteta FRBR, tj. između entiteta pojam, objekt, događaj i mjesto.

⁴⁷ Dosljednost provođenja implementacije modela FRBR u RDA-u u odnosu na attribute entiteta vidjeti u: Joint Steering Committee for Development of RDA. FRBR to RDA mapping. Nav. dj.

⁴⁸ Pod jedinicom građe ovdje se podrazumijeva odnos prema djelu, izrazu, pojavnom obliku i jedinici građe (item).

Razmotrimo, za primjer ove skupine pravila, odnose između entiteta skupine 1 FRBR-a prikazanih u 5. i 8. dijelu. Te je dijelove moguće izravno usporediti sa strukturom prikaza odnosa opisanih u poglavljima 5.2.1 i 5.3 modela FRBR. Pod prvotnim se odnosima između djela, izraza, pojavnog oblika i jedinice građe (Dio 5, poglavlje 17) podrazumijevaju inherentni odnosi između tih entiteta definirani modelom FRBR (17.4.1 *Scope*, odnosno 5.2.1 FRBR-a). To konkretno znači određivanje identifikatora (*identifier*) za srodno djelo, izraz, pojavni oblik i jedinicu građe, izabrane pristupnice (*preferred access point*)⁴⁹ koja predstavlja srodno djelo i izraz, te određivanje sastavljenog opisa (*composite description*). Identifikator i izabrana pristupnica entiteta su modela FRAD premda na različitim razinama entiteta koji čine temelj modela,⁵⁰ dok je sastavljeni opis novina u definiranju imenovanja neke vrste pristupnice. Sastavljeni se opis definira kao spoj jednog ili više elemenata koji identificiraju djelo i/ili izraz s opisom pojavnog oblika (vidjeti primjer u 17.4.2.3: opis medija izvedbe glazbenog sadržaja (atribut izraza) spojen s opisom pojavnog oblika Bethovenovih sonata). Potrebno je još upozoriti na odabir naziva za normiranu pristupnicu: RDA upotrebljava naziv *preferred access point*, dok Međunarodna kataložna načela i FRAD upotrebljavaju *authorized access point*. Dakle, dok 5. dio sadrži pravila o izboru pristupnice za djelo i izraz, 8. dio (poglavlja 24-28) propisuje srodne odnose među ovim entitetima, npr., djelo-djelo, jedinica građe-jedinica građe, tj. odnose opisane u poglavlju 5.3 Ostali odnosi između entiteta prve skupine FRBR-a.

Zaključno

Odnos između konceptualnog modela i njegove implementacije, tema je mnogih rasprava, ali i konkretnih rješenja. Rješenje za koje se odlučila IFLA-ina Radna grupa za pregled ISBD-a u preliminarnom ujednačenom izdanju ISBD-a jest da zadrži nazivlje specifično za standard, a ne da koristi nazive poput *djelo*, *izraz*, *pojavnii oblik* i *jedinica građe*. Kao razlog tomu, u predgovoru ISBD-a se navodi da je grupa naišla na probleme pri prilagodbi nazivlja ISBD-a kao što je *publikacija* u nazivlju FRBR-a, “najviše zbog toga što su ti nazivi definirani u kontekstu modela entitet-odnos koji su zamišljeni na višem stupnju apstrakcije, nego što su to propisi ISBD-a”.⁵¹ U nastavku

⁴⁹ Prijevod engleskog izvornika *preferred access point* preuzet je iz hrvatskog prijevoda Izjave o međunarodnim kataložnim načelima. Vidjeti: IFLA Cataloguing principles : statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary / edited by Barbara B. Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2009; ili elektroničku inačicu: IME ICC: IFLA Meeting of Experts on a International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003-Pretoria 2007. Statement of international cataloguing principles (2009) [citirano: 2010-01-18].

Dostupno na: http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-en.pdf; hrv. prijevod: Izjava o međunarodnim kataložnim načelima [citirano: 2010-01-18].

Dostupno na: http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-hr.pdf

⁵⁰ Bibliografski entiteti, naziv/identifikator i nadzirana pristupnica.

⁵¹ International standard bibliographic description (ISBD). Nav. dj. Str. ix.

se ISBD poziva na preporuku Patricka Le Boeufa koju je iznio na prvom IFLA-inom sastanku o međunarodnom kataložnom pravilniku 2003. u Frankfurtu, a koja glasi da se “nazivlje FRBR-a *ne* smije kao takvo naprosto ugraditi u ISBD-e i kataložna pravila, već oni trebaju izgraditi svoje specifično nazivlje te navesti točne definicije pokazujući kako je pojedini naziv toga sustava konceptualno srodan nazivlju FRBR-a”.⁵²

Talijanski kataložni pravilnik REICAT upravo dosljedno provodi ovu preporuku; on jasno razlučuje pravila kojima se propisuju postupci bavljenja apstraktnim pojmovima modela, kao što su *djelo* i *izraz*, od pravila za njihova postvarenja gdje zadržava nazivlje kao što je *publikacija* i *primjerak*. RDA, ne samo u području nazivlja nego i u strukturi pravilnika, odnosno organizaciji poglavlja doslovno slijedi konceptualni model. Pri tome naziv *resource* (*jedinica građe*), za koji bismo mogli reći da ga koristi kao *terminus technicus*, definira u njegovu specifičnom značenju i to u značenju bibliografske jedinice⁵³ koju može činiti jedinica (komad) knjižnične građe (*item*) ili pojavni oblik (*manifestation*) kao predstavnik određene naklade, ali i više jedinica (komada) građe (prema RDA-u, skupovi entiteta) ili pak sastavnica neke matične jedinice građe, ovisno o odluci što čini predmet kataložnog opisa. Nadalje, jedini terminološki odmak od modela FRAD, RDA čini uvođenjem naziva *preferred* umjesto *authorized*, ali zadržava isto značenje.

U odnosu na definiranje zadataka kataloga odnosno postupaka korisnika kojima kataložni podaci trebaju udovoljiti, oba se pravilnika pozivaju na postupke korisnika definirane FRBR-om, međutim, oba ih pravilnika prilagođuju svojoj svrsi. REICAT uz postupke korisnika navodi tri zadatka kataloga slijedom *Pariških načela*, te prema njima i strukturira sam pravilnik, odnosno organizira poglavlja. RDA razrađuje četiri izvorna postupka korisnika modela FRBR i tri definirana modelom FRAD u četrnaest postupaka korisnika kojima moraju udovoljiti podaci kataložnog opisa.

O svom daljnjem razvoju REICAT govori u predgovoru i to u odnosu na svoje konceptualno usmjerenje prema stavljanju normativnog nadzora u središte sustava, dok RDA ostavlja prostor za ugradnju pravila za predmetnu katalogizaciju.

Područja istraživanja za smjer razvoja nacionalnoga kataložnog pravilnika

Kako bi hrvatska kataložna zajednica mogla odbrati najbolji smjer razvoja vlastitoga kataložnog pravilnika, držimo da je potrebno provesti istraživanja sljedećih područja. Na ovom mjestu nećemo detaljno obrazlagati razloge za istraživanje u svakom pojedinom području, nego donosimo popis koji može poslužiti kao svojevrsna lista za procjenu.

1. Postupci korisnika u FRBR-u i FRAD-u vs Zadaci kataloga u Pravilniku. Ističemo zanimljivo rješenje REICAT-a koji postupke korisnika tretira kao

⁵² Le Boeuf, Patrick. Brave new FRBR world. Nav. dj.

⁵³ Usp. Horvat, Aleksandra. Knjižnični katalog i autorstvo. Rijeka : Benja, 1995. Str. 32-34.

- cilj kojemu kataložni podaci trebaju udovoljiti, ali onda navodi i zadatke kataloga prema *Pariškim načelima*.
2. Promjena paradigme u odnosu na potrebe korisnika kako su iskazane u zadacima kataloga. Prema Evi Verona prvi zadatak abecednog kataloga izvršava glavna kataložna jedinica koja u katalogu zastupa određenu jedinicu bibliotečne građe. Naglašavamo kako i u REICAT-u ona ostaje identifikacijski element pomoću jedinstvenog stvarnog naslova i odrednice prvog autora.
  3. Promjena postupka katalogizacije: odnos nove paradigme spram strukture pravilnika vezano uz nove knjižnične softvere.
  4. Promjena funkcionalnosti kataloga: WebPAC / eferbeerizirani katalog.
  5. Prisutnost entiteta, atributa i odnosa konceptualnih modela FRBR i FRAD u Pravilniku: Dio 1 Pravilnika, II. Elementi naslova iz kojih se biraju odrednice, i III. Izbor i oblik odrednica i redalica.
  6. Nazivlje: promjena paradigme, ne samo naziva:
    - odrednica i redalica vs pristupnica,
    - jedinstvena odrednica vs usvojena ili jedinstvena pristupnica,
    - glavna kataložna jedinica / sporedna kataložna jedinica vs problematika pristupnice: koncept glavne kataložne jedinice kao citatnog (vezivnog) elementa u katalogu kao i izvan njega.
  7. Što katalogiziramo?
    - djelo: iskazuje se autoriziranim podacima,
    - izraz: iskazuje se autoriziranim podacima (zadatak okupljanja i zadatak razlikovanja) i/ili bibliografskim podacima (zadatak identifikacije),
    - pojavni oblik: iskazuje se bibliografskim podacima,
    - jedinica građe: iskazuje se bibliografskim podacima (pitanje podataka o fondu/smještaju/pohrani (npr., mrežne građe) koji tradicionalno nisu obuhvaćeni kataložnim pravilnicima),
    - osoba, obitelj, korporativno tijelo: iskazuje se autoriziranim podacima (REICAT primjerice određuje što čini bibliografski, a što normativni zapis),
    - odnosi: autor/naslov (citatnost, vezni vid kataloga), odnosno odnosi bibliografskih i autoriziranih podataka: odnosi definirani u modelima FRBR i FRAD.
  8. Što čini "nacionalnost"/"tradiciju"?
    - vrsta građe: od stare tiskane građe do mrežne građe: specifičnosti nacionalne produkcije,
    - autor i autorstvo: pojam i primjena,
    - izbor i oblik "odrednica": nacionalni oblici imena; načela UBC-a za strane autore,
    - ustaljene potrebe korisnika.

Mogući smjerovi razvoja hrvatskoga kataložnog pravilnika

Prema našem mišljenju postoje četiri moguća scenarija smjera razvoja hrvatskoga kataložnog pravilnika. U ovom trenutku nije još moguće sa sigurnošću utvrditi koje će od njih odnijeti prevagu.

1. Prvi mogući razvoj događaja podrazumijeva neznatne promjene odnosno održavanje statusa quo. To bi značilo nastavak uporabe *Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* u kojem bi bile izvršene tek manje dopune u prvom dijelu, primjerice uvrštavanje odrednica za političko-teritorijalne jedinice nastale na području bivše Jugoslavije te shodno tome nadopuna poglavlja III.5. *Formalne odrednice*. Za kataložno/bibliografski opis omeđenih publikacija i dalje bi se koristio drugi dio Pravilnika dok bi se za opis preostalih vrsta građe nastavili upotrebljavati specijalizirani ISBD-i.
2. Prema drugom mogućem razvoju događaja stanje s prvim dijelom Pravilnika identično je onom iz točke 1, no, u ovom se slučaju, za izradbu kataložno/bibliografskog opisa svih vrsta građe koristi prvo standardno izdanje ujednačenoga *ISBD-a* (čije se objavljivanje u izvorniku očekuje 2010., što znači da bi hrvatski prijevod mogao biti objavljen 2011.) čime se drugi dio Pravilnika stavlja izvan uporabe.
3. Sljedeći razvoj događaja podrazumijeva najveću promjenu. Radi se o temeljitoj preradbi Pravilnika, ili, možda čak o izradbi potpuno novog pravilnika (kao što je talijanska kataložna zajednica izradila REICAT). Ovakav scenario je, u svakom slučaju, najzahtjevniji jer traži donošenje strateških odluka (temeljita preradba ili novi pravilnik, utemeljenost ili ne budućeg pravilnika na IFLA-inom konceptualnom modelu), okupljanje skupine kataložnih stručnjaka, rješavanje kako financiranja projekta tako i cijelog niza praktičnih pitanja poput odvajanja radnog vremena stručnjaka za rad na pravilniku unutar ustanova u kojima su zaposleni i sl.
4. Posljednji mogući razvoj događaja predstavlja prihvaćanje RDA i njegovu implementaciju za nacionalne potrebe. Na to se može gledati dvojako kao na liniju manjeg otpora odnosno olako odustajanje od nacionalne kataložne tradicije ili kao na praktično i racionalno rješenje donešeno u skladu s odlukom većine zemalja.

Na kraju ćemo samo istaknuti kako je, prema našem mišljenju, daleko najkvalitetnije rješenje ono navedeno pod točkom 3, no veliko je pitanje ima li trenutačno hrvatska knjižničarska zajednica snage i vizije provesti ga.

LITERATURA

Anderson, Dorothy. Universal Bibliographic Control : a long term policy, a plan for action. Pullach/ München : Verlag Dokumentation, 1974.

Area 0 : content form and media type area / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. December 2009. // International Standard Bibliographic Description (ISBD) [citirano: 2010-02-11]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/news/isbd-area-0-published>

Barbarić, Ana. Entitet *izraz* konceptualnog modela FRBR : od teorijskog značaja do praktične primjene. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 142-166.

Buzina, Tanja. Zadaci bibliografskog zapisa prema modelu entitet-odnos. // Vjesnik bibliotekara 43, 1/2(2000), 30-37.

Dunsire, Gordon. RDA : novi međunarodni standard za bibliografski opis i pristup građi. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 159-166.

Functional requirements for authority data : a conceptual model / edited by Glenn E. Patton ; IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Final Report, December 2008 / approved by the Standing Committees of the IFLA Cataloguing Section and IFLA Classification and Indexing Section, March 2009. München : K. G. Saur, 2009.

Functional requirements for subject authority data (FRSAD) : a conceptual model / IFLA Working Group on Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR). 1st Draft 2008-11-27; 2nd Draft 2009-06-10 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>

Gjuzelova Hadži Boškova, Ljiljana. Nastanak Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga : sjećanje na zajednički rad s dr. Evom Verona. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 15-18.

Guidelines for authority records and references. 2nd ed. / revised by the IFLA Working Group on GARE Revision. München : K. G. Saur, 2001. [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>.

Horvat, Aleksandra. Knjižnični katalog i autorstvo. Rijeka : Benja, 1995.

IFLA Cataloguing principles : statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary/ edited by Barbara Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2009. Izvornik i prijevodi načela dostupni na: <http://www.ifla.org/en/publications/statement-of-international-cataloguing-principles> [citirano: 2010-01-18].

International standard bibliographic description (ISBD) / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Preliminary consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007. [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/cataloguing/isbd/isbd-cons_2007-en.pdf.

Izjava o međunarodnim kataložnim načelima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4(2009), 49-62.

Joint Steering Committee for Development of RDA. FRBR to RDA mapping, 1 July 2009 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/docs/5rda-frbrdamappingrev.pdf>

Joint Steering Committee for Development of RDA. Strategic Plan for RDA : 2005-2009. Last updated: 1 July 2009 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/stratplan.html>

Katić, Tinka. FRBR i FRANAR. // 5. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 41-54.

Katić, Tinka. Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa i UNIMARC format : strukturiranje strojno čitljivog zapisa za staru knjigu. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 81-94.

Le Boeuf, Patrick. Brave new FRBR world. // 1st IFLA Meeting on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: http://www.dnb.de/standardisierung/pdf/papers_leboeuf.pdf

Murtomaa, Eeva. Ususret budućnosti uz FRBR i FRAR. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 75-82.

Petruciani, Alberto. Every reader his work, every work its title (& author) : the new Italian cataloguing code REICAT. // World Library and Information Congress : 75th IFLA General Conference and Assembly, 23-27 August 2009, Milan, Italy. 107 Catalo-

guing [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/107-petrucciani-en.pdf>

RDA : resource description and access [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rda.html>; Full Draft 11/24/08 [citirano: 2010-01-18]. Dostupno na: <http://www.rdaonline.org/constituencyreview/>

Regole italiane di catalogazione REICAT / a cura della Commissione permanente per la revisione delle regole italiane di catalogazione ; [la redazione del testo è stata curata da Alberto Petrucciani]. Roma : Istituto centrale per il catalogo unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche, 2009.

Savjetovanje bibliotekara Hrvatske o nekim kataložnim načelima održano 28. ožujka 1961. u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 1/2(1961), 37-58.

Sečić, Dora. Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu : razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica ; Lokve : Benja, 2007.

Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : Benja, 2005.

Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Str. 7.

Willer, Mirna. Načela katalogiziranja: od Pariških načela do Načela međunarodnoga kataložnog pravilnika. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 83-102

Willer, Mirna. Uvjeti za funkcionalnost i obrojčavanje preglednih zapisa: konceptualni model – radni nacrt. // 7. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 121-140.

Willer, Mirna; Ana Barbarić. Međunarodna kataložna načela : prikaz i analiza. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4(2009), 18-48.

Willer, Mirna; Marijana Tomić. Kataložna pravila i praksa u zemljama jugoistočne Europe : istraživanje stanja u odnosu na suvremene trendove u području bibliografske kontrole. // Organizacija znanja 14, 4(2009), 148-158.